

№ 9 (410)
Сакавік 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➔ **Новая кніга: пра гісторыю Аўгустойскага канала –** *стар. 2*

➔ **Школьнае краязнаўства: з дапамогаю Астрынскай бібліятэкі –** *стар. 5*

➔ **Раскрытая таямніца: капліца непадалёк Кайшоўкі –** *стар. 7-8*

«Сакавік часамі снегам сее,
а часамі сонцам грэе»

На тым тыдні...

✓ **21 лютага** Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы ў Міжнародны дзень роднай мовы ў рамках Года кнігі і Купалаўскага юбілейнага года распачаў першы этап **грамадска-культурнай акцыі «Чытаем Купалу разам»**. Пад час мерапрыемства вершы паэта прагучалі ў выкананні запрошаных у музей міністра культуры Паўла Латушкі, грамадскіх дзеячаў і творцаў.

У гэты ж дзень Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа зладзіў літаратурную імпрэзу **«Матчын дарунак ад самай калыскі»**. Да ўрачыстай вечарыны была падрыхтаваная выстаўка «Якуб Колас і Нацыянальная акадэмія навук Беларусі: да вытокаў беларускай навукі аб слове» з фондаў музея, на якой прадстаўлены рэдкія дакументы і матэрыялы, звязаныя з навуковай дзейнасцю Песняра. **Падрабязней пра імпрэзы чытайце на стар. 3.**

✓ **22 лютага** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася **прэзентацыя выстаўкі «Жыццё ў танцы»**, прымеркаванай да 110-годдзя з дня нараджэння таленавітага беларускага танцоўшчыка, балетмайстра, збіральніка беларускага харэаграфічнага фальклору Янкі (Івана Маркавіча) Хвораста (1902–1983). Аснову экспазіцыі склалі дакументы і матэрыялы з асабістага архіва юбіляра, што распавядаюць пра жыццёвы і творчы шлях, рэдкія фотаздымкі Я. Хвораста розных гадоў і інш. Усе экспанаты выстаўляюцца ўпершыню.

✓ **22 лютага** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ў рамках праекта «Дыяменты прыгожага пісьменства» адбылося **адкрыццё выстаўкі ««Песня Дзвіны» Тараса Хадкевіча» і аднайменная вечарына**, прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння пісьменніка.

На мерапрыемства былі запрошаныя Анатоль Вярцінскі, Аляксандр Савіцкі, Навум Гальпяровіч, Мікола Аўрамчык, Сяргей Панізьнік, Анатоль Бутэвіч, Таіса Грамадчанка, землякі з Верхнядзвінскага раёна і родныя. Радкі з твораў пісьменніка прагучалі ў выкананні артыста Беларускага радыё Алега Вінярскага.

✓ **24 лютага** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбыўся вечар памяці Алеся Письмянкова **«Рыцар паэзіі»**, прымеркаваны да ягонага 55-годдзя. А. Письмянкоў – лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова. Падзяліліся сваімі ўспамінамі пра юбіляра яго родныя, блізкія, сябры і калегі Анатоль Вярцінскі, Васіль Зуёнак, Навум Гальпяровіч, Віктар Шніп, Генадзь Бураўкін, Леанід Дранько-Майсюк і інш.

Роднай мовы сваёй не цурайся

У 2011 годзе бібліятэкі нашай сістэмы прымалі ўдзел у аглядзе-конкурсе «Далучыць да роднага слова», які быў аб'яўлены аддзелам бібліятэчнага маркетынгу ў рамках рэспубліканскай акцыі «Чытаем па-беларуску». Свае конкурсныя працы прадставілі 15 бібліятэк сістэмы. Каб данесці да кожнага чытача найважнейшы каштоўнасці роднай мовы і паказаць яе прыгажосць, самабытнасць і непаўторнасць, цягам года чытачы

запашаліся ў бібліятэкі на літаратурныя вечарыны, гадзіны паэзіі, агляды навінак беларускай літаратуры, урокі роднай мовы, выставы-прысвячэнні, юбілейныя вечарыны пісьменнікаў. лепшымі прызнаныя працы наступных бібліятэк: 3-е месца за конкурсную працу «Мелодыю роднай мовы я чую» атрымала Пірэвіцкая сельская бібліятэка (Алена Сільванёнак, бібліятэкар 2 катэгорыі), 2-е месца – Чырвонабярэжская сельская бібліятэка за

конкурсную працу «Роднаму слову гучаць» (Валянціна Тарасевіч, бібліятэкар 2 катэгорыі), 1-е месца – за конкурсную працу «Фарбы роднай мовы» – гарадская бібліятэка – філіял № 2 (Ала Андросава, загадчыца бібліятэкі).

У нашыя дні, дні імклівага абнаўлення жыцця, кожны павінен задумацца аб далейшых шляхах развіцця роднага слова, роднай літаратуры. Мы працягваем працаваць з беларускамоўнай кнігай і ў 2012 годзе аб'явілі агляд-конкурс «Успомнім добрым словам» на лепшую арганізацыю працы бібліятэк па папулярнасці літаратурнай спадчыны. Мэта яго – адраджэнне беларускай мовы, самабытнай нацыянальнай культуры, папулярнасці твораў народных паэтаў – юбіляраў Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Танка. А ў сувязі з абвяшчэннем 2012 года Годам кнігі бібліятэкі сістэмы будучы прымаць удзел у аглядзе-конкурсе «Аб'ядноўвае пакаленні кніга».

Госці капусцінскіх чытанняў (люты 2012 г.)

(Заканчэнне на стар. 5)

На кніжную паліцу

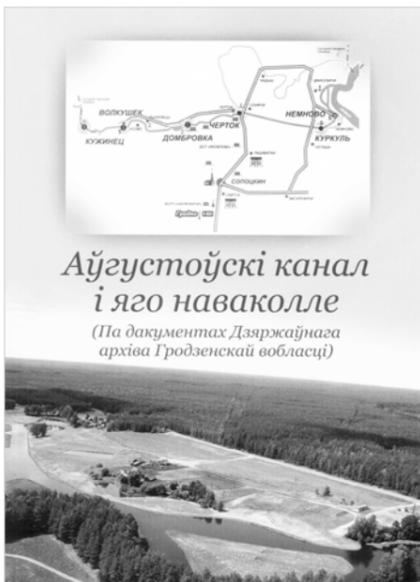
Кніга пра Аўгустоўскі канал і яго наваколле

Мне яшчэ ніколі ў рукі не трапляла кніга пра які-небудзь беларускі канал: пра гісторыю яго ўзнікнення, комплекснае прызначэнне, пра людзей, лёс якіх быў звязаны з гісторыяй каналаў. Вядома, у Беларусі няма канала маштабу Суэцкага, Панамскага, Кільскага, ці, не дай бог, Беламорска-Балтыйскага, на будаўніцтве якога загінулі тысячы беларусаў. Але ў нас ёсць свае каналы, якімі мы можам ганарыцца. Гэта найперш каналы Агінскага, Аўгустоўскі, Бэрэзінскі, Дняпроўска-Бугскі, Мікашэвіцкі і іншыя. На тэрыторыі Беларусі сёння існуе каля 2 тысячаў каналаў. Асабліва шмат каналаў узнікла ў XIX стагоддзі, калі Камісія для даследавання становішча сельскай гаспадаркі ў Расіі, утвораная ў тагачасным Міністэрстве дзяржаўных маёмасцяў, прыйшла да высновы аб неабходнасці асушальных працаў у многіх мясцінах Беларусі. На падставе праведзеных у 1860-я гады абследаванняў было вырашана арганізаваць вышуканні і падрыхтаваць генеральны план асушэння балотаў Палесся, што і выканала Заходняя экспедыцыя на чале з І. Жылінскім. Больш за тое, пад час працы экспедыцыі было асушана каля 500 тысячаў гектараў балотаў, пракладзена больш за 4,6 тысячы

кіламетраў каналаў асушальных і лесатранспартнага прызначэння. У першай палове XX стагоддзя меліярацыйныя працы пашырыліся на ўсе рэгіёны Беларусі, дзе былі балоты і пераўвільготненыя глебы.

Пасля 1966 года меліярацыйныя працы выконваліся асабліва інтэнсіўна і ў вялікіх маштабах, але часам без дастатковага навуковага абгрунтавання. І такая меліярацыя нанесла вялікую шкоду нашай прыродзе. Але гэта асобная тэма. А сёння размова пойдзе пра Аўгустоўскі канал і яго наваколле. Менавіта гэтай каналу і прысвечана асобная кніга, якая так і называецца – «Аўгустоўскі канал і яго наваколле», што выйшла з друку ў Слонімскай друкарні пад рэдакцыяй доктара гістарычных навук, прафесара з Гродна Святланы Куль-Сяльверставай – ці не першае выданне ў Беларусі, прысвечанае каналу.

Кніга адкрываецца рэцэнзіяй на выданне доктара гістарычных навук Сяргея Піваварчыка. У ёй вучоны падкрэсліў, што «тэматыка зборніка з'яўляецца актуальнай у сувязі з інтэнсіўным эканамічным асваеннем басейна Аўгустоўскага канала, развіццём воднага і іншых відаў турызму на дадзенай тэрыторыі».

Аўгустоўскі канал і яго наваколлі маюць багатую гісторыю. Канал некалі будаваўся як гандлёвы шлях. У сувязі з высокімі мытнымі пошлінамі ў прускіх портах у першай чвэрці XIX стагоддзя тавары з Царства Польскага вырашана было вывозіць праз расійскія порты на Балтыцы, а для гэтага пабудаваць водны шлях паміж Віслай і Нёманам. Ініцыятарам будаўніцтва быў міністр фінансаў Царства Польскага К. Друцкі-Любецкі. Да 1839 года ўсе асноўныя працы былі выкананы. Судаходны шлях уключыў сем азёраў, частку ракі Чорная Ганча, некалькі кіламетраў рукатворнага рэчышча.

У 1795 годзе пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай землі ў басейне Чорнай Ганчы адышлі Прусіі, а ў 1815-м

сталі часткаю Расійскай імперыі. Берагі канала былі сведкамі ваенных дзеянняў пад час паўстанняў 1830–1831 і 1863–1864 гадоў, а ў канцы XIX стагоддзя там пачынаецца ўзвядзенне фартоў і ўмацаваных пунктаў Гарадзенскай крэпасці, каля якіх вясной і летам 1915 года ішлі баі. У 1919 годзе тэрыторыя басейна Аўгустоўскага канала ўвайшла ў склад Аўгустоўскага павета Беластоцкага ваяводства II Рэчы Паспалітай. У 1930-я гады быў праведзены першы капітальны рамонт воднай артэрыі. У верасні 1939 года Аўгустоўскі канал і яго ваколлі ўвайшлі ў склад СССР, а 15 студзеня 1940 года быў створаны Сапоцкінскі раён у складзе Беластоцкай вобласці.

У 1944 годзе, калі яшчэ ішла вайна, былі зробленыя першыя крокі па ўсталяванні дзяржаўнай мяжы ў ваколліцах канала. Працэс станаўлення дзяржаўнай мяжы, а таксама перамовы з польскім бокам аб яе лініі, лёсе населеных пунктаў, якія ўвайшлі ў зону дэмаркацыі, цягнуўся некалькі гадоў. А ў 1950 годзе шэраг населеных пунктаў у рэгіёне быў перададзены польскаму боку – Багатыры Лесне, Волкуш, Ліпшчаны, Рыгалаўка,

Далічаны, Ракавічы, Ліхасельцы, Салаеўшчызна, Бортнікі, Маркаўцы.

Сёння басейн Аўгустоўскага канала з'яўляецца прыроднай зонай. Там знаходзяцца некалькі заказнікаў, пачынае фармавацца біясферны рэзерват «Гродзенская пушча», праводзіцца штогод фестываль «Аўгустоўскі канал у культуры Беларусі, Польшчы, Літвы» і г.д.

Пра ўсё гэта чытачы ведаюцца з выдання «Аўгустоўскі канал і яго наваколле». У кнігу таксама ўвайшло вельмі шмат дакументаў з Дзяржаўнага архіва Гродзенскай вобласці, а таксама карты і іншыя іканаграфічныя матэрыялы, якія адклаліся ў фондах архіва. Гістарычную цікавасць уяўляюць такія дакументы, як адміністрацыйнае дзяленне і населеныя пункты ў басейне Аўгустоўскага канала (1945–1947, 1949 гады), становішча населеных пунктаў (1945 год), Аўгустоўскі канал у 1945, 1946, 1996 гадах, эканамічнае развіццё рэгіёну пасля Другой сусветнай вайны, гісторыка-культурная спадчына і развіццё турызму ў басейне Аўгустоўскага канала (1928, 1958, 1975, 1976, 1999–2004 гады) і інш. Многія з архіўных дакументаў у кнізе друкуюцца ўпершыню.

Сяргей ЧЫГРЫН

Наша віншаванне

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць Людмілу Барысайну ГОЛУБЕВУ з нагоды дня нараджэння і юбілейнай даты. **Зычымы Вам і Вашым родным і бліжнім складу і ладу, трывалага здароўя, міру і дабрачыннасці, поспехаў ва ўсіх жаданых справах!**

Замочак і ключык – і смех, і грэх

Апошнім часам пры шлюбаванні стала модна вешаць замкі на агароджы мастоў і замыкаць іх на ключ. Многія маладыя робяць гэта не ведаючы сэнсу і значэння новай традыцыі. Рытуал замыкання замка нясе ў сабе своеасаблівы патаемны характар у многіх народаў. Тым, хто ўступае ў шлюб (калі яны жадаюць гэтым сімвалічным актам надаць нейкі істотны характар), параіў бы зірнуць у глыб даволі недалёкай гісторыі, каб не апынуцца ў становішчы пацярпелага.

У заходнеўрапейскага рыцарства існавала незвычайная і даволі кур'ёзная традыцыя. Рыцар адпраўляўся ў ваенны паход і замыкаў спецыяльны пояс з металу на жонцы, а ключ забіраў з сабой. Ён быў упэўнены, што ніякі ліхадзей не зможа пераадолець такую заслону. Але за гады адсутнасці свайго «каханага» прыгажуня заўжды прагла найбольшай волі. З боку паклоннікаў таксама былі памкненні дабіцца прыязнасці дамы. Верагодна, таму і ўзнікла прымаўка «падабраць ключык» да асобы, інакш кажучы, з жаданнем блізкага і цёплага кантакту. І нярэдка гэты ключык падбіраўся. Шчаслівы муж-рыцар, які браў прыступам цвярдзіні ў далёкім замежжы, вяртаўся дадому з вандровак і думаў, што яго мілая і недаступная «цвярдзіня» нікім не ўзятая. Але яго памкненні былі марныя. Знаходзіліся рыцары, якія змагаліся на іншым фронце – любоўным. Таму нярэдка ваяка быў пасмешышчам у асяроддзі яўных і няяўных «сяброў», якія бралі на сябе абавязак «ахоўваць» яго адзінокую жонку.

У часы ранняга сярэднявечча нашыя продкі падвешвалі на паясных рамянях мініяцюрныя ланцужкі з маленькімі выявамі прадметаў і жывёл, якія неслі ў сябе магічнае значэнне. Сярод іх нярэдка была выява ключыка. Ключ меў выразную функцыю «замыкання» той ці іншай небяспекі або хваробы і, адпаведна, улады над імі.

Пад бярвенні пабудовы на куту, або пад парожкам, клалі

прадметы, якія мелі сакральны і ахоўны сэнс: чэрап каровы ці каня, сякеру ці замочак.

Замочак быў элементам пэўных магічных замоваў і дзеянняў. Замыканне на замочак азначала пэўную ізаляцыю, недаступнасць, было сімвалам аховы, з'яднання ці раз'яднання.

Да нашага часу дажылі прымаўкі, якія азначаюць абмежаванасць у дзеянні і прасторы: «замчыць рот на замочак» – маўчаць; «за сямю замкамі» – схаваць так, каб ніхто не знайшоў; «трапіць у замкнёнае кола» – трапіць у безвыходнае становішча; «замкнуты (закрыты) чалавек» – чалавек які не любіць або не жадае гаварыць; «замыкацца ў сабе» – ні на што не рэагаваць і ні з кім не размаўляць. Карацей, усе адзначаныя прымаўкі характарызуюць

стан аддаленасці, ізаляванасці ад асяроддзя, людзей, абставінаў і г.д. І ўсё гэта «дзякуючы» аснове ўсіх значэнняў – замку, замыканню.

У XIX стагоддзі даследчыкамі зафіксаваныя рытуальныя дзеянні, звязаныя з замком і ключом. Каб не нараджаць дзяцей, замкнёны замочак хавалі ў месцы, што вышэй чалавечага росту, а каб нарадзіць дзяцей, замочак той абавязкова адмыкалі. Замочак адамкнуты або замкнуты нявеста брала з сабою пад вянец, што азначала жаданне ці нежаданне мець дзяцей. Замочак меў сэнсвае напаўненне і ў варожбах. Дзяўчаты складвалі трэсачкі на кшталт зруба студні, у сярэдзіну ставілі шклянку з вадою, а зверху клалі замочак. У сне павінен з'явіцца і адамкнуць яго той, хто неўзабаве стане мужам.

Замочак і ключ увасаблялі эратычную сімваліку. Замочак – жаночы пачатак, а ключ – мужчынскі. Дзеянні замыкання-адмыкання замка ключыкам сімвалізавала апладненне.

Таму, маладому, які вырашыў павесіць замочак на агароджы моста, трэба не адзін разок прызадумецца: можа, нявеста не жадае мець дзетак? Можа, хто з вяселля, пазней крэдучыся, «адамкне» замочак? І такім чынам выканаецца не толькі рытуал адмыкання іншым ключыкам замка-сакрэта нявесты «на лепшым» сябрам, але ажыццявіцца і прыбаўка ў нечаканым «сямейным трыю». А і праўда: тут табе і смех, тут табе і грэх.

Пятро РУСАЎ,
гісторык

Працяг падрыхтоўкі...

Арганізацыйная група Фэсту экскурсаводаў працягвае падрыхтоўку да ўжо традыцыйнага мерапрыемства. У папярэднім нумары «КГ» я пісала пра магчымасць далучэння да свята ўсіх ахвочых, у тым ліку і аматараў, якія б змаглі выступіць як экскурсаводы.

Гэтым разам хачу звярнуцца да чытачоў з крыху іншай прапановай: калі вы даўно хочаце больш даведацца пра свае мясціны, помнікі, што знаходзяцца ў вашым рэгіёне, – звяртайцеся да нас, і дапаможам з пошукамі экскурсаводаў.

Выказаць свае пажаданні ці задаць пытанні вы можаце па тэлефоне
+375 29 746 11 85 (МТС),
+375 44 759 23 58 (Velcom)
або напісаць
pradslava@gmail.com (каардынатар па рэгіёнах Наста Кадыгрыб).

Маша
МЕДЗВЯДЗЁВА

Імпрэза

Мова, за якую душа баліць у беларуса

21 лютага краіна адзначыла Міжнародны дзень роднай мовы. Ён быў аб'яўлены ў лістападзе 1999 года на XXX Генеральнай канферэнцыі ЮНЕСКА дзеля абароны моўнай і культурнай разнастайнасці, каб прыцягнуць увагу да тых дыялектаў, што знікаюць (бо хутка на Зямлі можа знікнуць палова з 6 тысячай жывых моваў).

Паводле афіцыйных звестак беларускую мову лічаць роднай 2/3 грамадзянаў Беларусі, аднак карыстаецца ёй толькі трэць. Але, калі меркаваць па Мінску, ствараецца ўражанне, што гэтыя лічбы значна меншыя. Напрыклад, у транспарце часцей пачуеш мову кітайскую, чым беларускую (хоць апошняя і гучыць з дынамікаў). Не чуваць яе ў крамах, у іншых установах і ў сферы абслугоўвання. На жаль, часцяком бывае, што на афіцыйных культурных мерапрыемствах размова вядзецца па-беларуску, а па іх заканчэнні шаноўныя выступоўцы адразу пачынаюць размаўляць па-руску. Тое самае – і ў навучальных установах. Таму вельмі актуальныя прынятыя Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь меры па пашырэнні папулярызацыі беларускай мовы ў жыцці грамадства; яны ўвайшлі ў адпаведны план мерапрыемстваў, падрыхтаваны ашчэ ў 2010 годзе.

У Інстытуце журналістыкі БДУ дзень роднай мовы святкавалі цягам тыдня: былі арганізаваныя інтэрнэт-конкурс дэматыватараў, алімпіяда па беларускай мове, дыскусія, святочная вечарына, майстар-клас «Як пачаць размаўляць па-беларуску штодня», флэш-моб «Беларуская мова перадаецца праз абдымкі».

Прайшлі літаратурныя чытанні і адкрылася вялікая выстаўка «Мова продкаў маіх і нашчадкаў маіх – беларуская родная мова» ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі імя Якуба Коласа. Экспанаты, адабраныя з фондаў бібліятэкі, распавядаюць пра гісторыю роднай мовы і шляхі развіцця пісьмовай спадчыны беларусаў ад старабеларускай да сучаснай літаратурнай мовы. У раздзеле «Славутыя імёны Бацькаўшчыны» ў асобнай частцы прадстаўленыя пе-

ралады твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа на розныя мовы свету.

Таварыства беларускай мовы 21 лютага арганізавала традыцыйную беларускую дыктоўку. Ладзілі цікавыя мерапрыемствы ў рамках юбі-

ларускай мовы на радыё, тэлебачанні, у тэатрах, рэдакцыях і ў паўсядзённым жыцці. Заўвагі Коласа не страцілі актуальнасці і сёння.

Выказалі сваё стаўленне да роднай мовы, да творчасці Якуба Коласа і прачыталі ўрыўкі з «Новай зямлі» член-карэспандэнт НАН Беларусі, дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі Аляксандр Лукашанец, намеснік старшыні Камітэта па справах рэлігіяў і нацыянальнасцяў пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Ламека, дырэктар Дэпартаменту па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Адамушка, галоўны дырэктар радыёстанцыі «Беларусь» Навум Гальпяровіч, супрацоўнікі рэдакцыяў газет і часопісаў «ЛіМ», «Маладосць», «Нёман», «Мінскаяпраўда», а таксама члены Дабрачыннага савета музея: народны мастак Беларусі Васіль Шаранговіч, народная артыстка Беларусі Таццяна Мархель, паэтэса Раіса Баравікова і інш. Да вечарыны было прымеркаванае адкрыццё выстаўкі «Якуб Колас і Нацыянальная акадэмія навук Беларусі: да вытокаў беларускай навукі аб слове», на якой прадстаўленыя рэдкія дакументы і матэрыялы, звязаныя з навуковай дзейнасцю літаратара.

Купалаўскі музей падрыхтаваў сваю імпрэзу, якой распачаўся першы этап грамадскакультурнай акцыі «Чытаем Купалу разам». На вечарыну былі запрошаныя прадстаўнікі Міністэрства культуры і сябры Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь. Сярод прысутных былі таксама члены апякунскага савета Купалаўскага музея, студэнты сталічных ВНУ і іншыя прадстаўнікі грамадскасці.

У сваім выступленні міністр культуры Павел Лапушка працягваў выказванні расійскага рэжысёра Аляксандра Сакурава аднос-

З. Камароўская і В. Шаранговіч

на беларускай мовы: «*Без мовы не існуе нацыі. Кожная нацыя павінна абараняць сваю мову, але не забаронай іншых, а штодзённай карпатлівай працай*». Ён заклікаў шанаваць беларускую мову не толькі ў святы, але штодня, і прычытаў верш Янкі Купалы пра каханне. Старшыня Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны абраў верш «Маладая Беларусь», напісаны сто гадоў таму. І адзначыў, што твор стаўся прароцкім, бо сёння нашая дзяржава шырока вядомая ў свеце. Пасланцы Беларусі працуюць ў 51 краіне свету, Рэспубліка Беларусь мае 47 пасольстваў і падтрымлівае дыпламатычныя стасункі з 168 дзяржавамі. У Шчасны падараваў музею кнігу Янкі Купалы, выдана ў Мюнхене ў 1955 г., і дыск з электроннай базай дадзеных пра міжнародныя сувязі Беларусі ад часоў Полацкага княства да сённяшніх дзён. Свае падарункі перадалі таксама старшыня Беларускага фонду культуры Ула-

Саюза майстроў народнай творчасці Я. Сахуты. Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Р. Матульскі адзначыў, што творы Янкі Купалы чытаюць не толькі па-беларуску, яны перакладзеныя амаль на 90 моваў свету, і прачытаў пераклад яго верша на ўкраінскую мову. Намеснік старшыні Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь А. Бутэвіч прыгадаў свой першы Купалаў верш, які пачуў у дзяцінстве па радыё ў выкананні Іллі Кургана, і прачытаў сваю любімую «Малітву». Сапраўдную авацыю выклікаў купалаўскі «Мужык» у выкананні вядучага майстра сцэны Купалаўскага тэатра народнага артыста Рэспублікі Беларусь Генадзя Аўсяннікава.

Гукае музычныя творы на словы Песняра праспявалі Кацярына Ваданосава з гуртам «Alta Mente» і сябра музея, вядомы беларускі бард Алесь Камоцкі. Наведнікі імпрэзы

Г. Аўсяннікаў

лейнага года класікаў нашай літаратуры Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа і Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы.

Ва ўтульным гасцінным доме народнага паэта Якуба Коласа адбылася літаратурная імпрэза «Матчын дарунак ад самай калыскі». Ва ўступным слове дырэктар музея Зінаіда Камароўская распавяла, якую ўвагу надаваў Колас пытанняў ужывання беларускай мовы і нагадавала змест яго апошняга ліста ў ЦК, які быў напісаны 25 мая 1956 года. Пісьменнік вельмі балюча ставіўся да таго, што не паўсюль гучыць роднае слова. У сваім звароце ён падымаў пытанне выкарыстання бе-

Пад час мерапрыемства ў музеі Янкі Купалы

дзімір Гілеп і дырэктар музея М. Багдановіч Таццяна Шэляговіч. Вершы Янкі Купалы прагучалі з вуснаў тэатральных рэжысёраў А. Дударова, А. Яфрэмава, Г. Дзягілевай, дырэктара Дзяржаўнага мастацкага музея У. Пракапцова, старшыняў грамадскіх аб'яднанняў ТБМ А. Трусава і

атрымалі ўнікальную магчымасць паслухаць голас Песняра – верш, які ён прачытаў на першым з'ездзе пісьменнікаў БССР, а таксама пазнаёміцца з найкаштоўнымі рарытэтамі з фондаў музея – прыжыццёвымі выданнямі кніг паэта.

Наталі КУПРЭВІЧ,
фота аўтара

Роднай мовы сваёй не цурайся

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Каб кніга знайшла свайго чытача, бібліятэку абавязкова павінны як мага часцей наведаць пісьменнікі. Інтэрэс да кніг адразу ўзрастае, калі чытачы знаёмыя заўтарамі. У студзені да нас завітаў Валерый Калінічэнка, якога Васіль Ткачоў назваў «маскоўскі беларус», бо гэты паэт і журналіст жыве ў Маскве (сам родам з Буда-Кашалёўскага раёна), але вершы піша толькі на беларускай мове. Сустрэча з чытачамі і бібліятэкарамі расцягнулася на гадзіну паэзіі. Аўтар прачытаў свае вершы пра Жлобін, Буда-Кашалёў і іншыя. Зборнікі яго вершаў «Зорны дазор», «На залатым ганку» надрукавалі ў Маскве, іх і падарыў паэт бібліятэкам нашай

сістэмы. Валерый Іванавіч з'яўляецца сябрам Саюза пісьменнікаў Расіі, ён мае званне «Заслужаны работнік культуры Расіі».

У лютым 2012-га, як і штогод, у нашай раённай бібліятэцы адбыліся Капусцінскія чытанні «Жыццё прыгожае пражыць». Літаратурная прэмія ўручалася ўжо 13-ы раз. Трэба адзначыць, што з 2011 года літаратурная прэмія імя А. Капусціна, заснаваная Гомельскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і Жлобінскім райвыканкамам (у 1997-м) прысуджаецца двум лаўрэатам. Сёлета лаўрэатамі Капусцінскай прэміі сталі Аляксандр Каляда, паэт-песеннік (30 яго вершаў па-

кладзеныя на музыку), сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі, уладжэнец Рэчыцкага раёна, і Стараруднянскі дзіцячы сад – сярэдняй школы, дзе вучыўся А. Капусцін (у школе створаны музей яго імя).

З вялікай цеплынёй ўспаміналі ўдзельнікі чытанняў аб сваіх сустрэчах з пісьменнікам. Супрацоўніца раённай бібліятэкі Алена Федарэнка зачытала гумарэску зямляка. У выкананні Алены Кажамякінай, педагога школы мастацтваў, пранікнёна прагучалі беларускія народныя песні, бо Аляксандр Пятровіч таксама вельмі любіў спяваць. Дыпламы лаўрэатаў літаратурнай прэміі імя А. Капусціна, кветкі і кнігу «Святло каш-

Лаўрэаты прэміі Г. Каханова і А. Каляда

тоўнасцяў духоўных. Жлобінскі край: мінулае і сучаснае» ўручыў старшыня раённага Савета дэпутатаў Міхаіл Касюкоў. Са словамі падзякі выступілі Галіна Каханова, намеснік дырэктара Стараруднянскага дзіцячага сада – сярэдняй школы і Аляксандр

Каляда, паэт. Потым гучалі трапяткія вершы аб прыгажосці роднай прыроды ў выкананні аўтара.

Ніна КАРПАВА,
галоўны бібліятэкар
аддзела бібліятэчнага
маркетынгу Жлобінскай
РЦБ

Са спадчыны продкаў — у будучыню

30 гадоў пры Астрынскай дзіцячай бібліятэцы працуе літаратурна-краязнаўчы клуб «Спадчына».

Мяняліся дзеці, час прыносіў набыткі, ставіў новыя мэты, а мы працягвалі па крупінах збіраць звесткі пра родны пасёлак, яго людзей.

Падмурак у клуба быў вельмі трывалы. Астрынскай сярэдняй школе імя Цёткі заўсёды шанцавала на настаўнікаў гісторыі: людзі прыходзілі сваёй працы. Такімі былі Т.В. Кумпан, З.К. Сідаровіч, дзякуючы ім у школе вялася пошукавая праца. Таму і працягваць было цікава, працавалі з захапленнем. Вельмі хацелася скласці летапіс пасёлка. Сустрэкаліся са старажыхарамі пасёлка, з ветэранамі вайны і працы, вышуквалі звесткі ў гістарычных крыніцах. Так, крок за крокам, набліжаліся да сваёй мэты. А своеасаблівымі прыступкамі на нашым шляху сталі альбомы, аформленыя ў розныя часы: «Вуліцы нашага пасёлка» (чыя імяны яны носяць), «Ратная слава Астрынскай зямлі» (пра ветэранаў вайны), «У кожным доме майстры жывуць» (пра народных умельцаў), «Мая зямля – мой лёс» (гісторыя мясцовага калгаса), «Вогненная вёска Зінякі» (яе напаткаў лёс Хатыні), «З бабулінай скарбонкі» (дыялекты, прыказкі, прымаўкі, загадкі, цікавыя выразы астрынчанаў) і іншыя. І калі наспей час летапісу, многія звесткі з гэтых альбомаў увайшлі ў яго. Назвалі мы летапіс «Астрына ўчора, сёння, заўтра» і радаваліся, што працавалі неадарэмна: усе нашыя матэрыялы вельмі запатрабаваныя і вучнямі, і студэнтамі, і жыхарамі пасёлка.

Але час ставіць свае ўмовы. Просты альбом, хоць і аздоблены мноствам фотаздымкаў, ужо не адпавядаў сучасным патрабаванням. Было вырашана зрабіць хаця б камп'ютарны варыянт. Якраз у гэты час у школу прыйшла працаваць маладая настаўніца гісторыі Ю.Р. Скарынка. Энергічная, улюбёная ў свой край і ў гісторыю, яна адразу арганізавала гурток «Радзімічы». Мы сталі працаваць паралельна. Вынікі з'явіліся адразу, і наш першы варыянт летапісу быў падрыхтаваны дзякуючы Юліі Рамуальдаўне. Мы займаліся сістэматызацыяй матэрыялаў, а яна кампанавала іх з кропкі гледжання гісторыка і набірала на камп'ютары. Трэба адзначыць, што пошукі ўвесь час працягваліся, і новыя звесткі давалі падставу для далейшай працы.

І вось тут вельмі своечасова Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у рамках рэспубліканскай акцыі навуачнскай моладзі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся» быў аб'яўлены конкурс на лепшы летапіс населенага пункта. Ужо дапоўнены і дапрацаваны летапіс быў адпраўлены на раённы этап конкурсу, дзе атрымаў дыплом I ступені, а потым і на абласны, дзе дыплом II ступені стаў нам узнагародай. Летапіс «Астрына: гісторыя, сучаснасць, перспектывы» абласным журы было вырашана адправіць на рэспубліканскі этап у намінацыі «Пасёлкі гарадскога тыпу». Час, адпушчаны на дапрацоўку, быў выкарыстаны з вялікай карысцю. Тым больш, што патрабаванні былі вельмі жорсткія: праца павінна неслі ў сабе даследаванні экалагічных, геаграфічных, этнаграфічных, дэмаграфічных асаблівасцяў пэўнага населенага пункта па такіх напрам-

ках, як тапаніміка, флора і фаўна, геалогія і геамарфалогія, гідраграфія, археалогія, фальклор, этнаграфія, ваенная гісторыя, эканоміка, культура, гісторыя. Гэтыя напрамкі і сталі пунктамі плана. Праца была значна дапоўненая не толькі новымі звесткамі, але і фотаматэрыяламі. Да таго ж, мы ўвялі новы раздзел – «Нашы зямлі ў свеце». Вельмі ж ужо хацелася пахваліцца нашымі цудоўнымі людзьмі. Галоўнымі крытэрыямі ацэнкі працаў былі іх жывасць і летапіснасць, а таксама і навуковасць не выключалася. На думку журы, па кожнай з конкурсных працаў можна смела абараняць дысертацыю. Усяго на конкурс было даслана 132 працы. Як і кожнаму ўдзельніку, нам вельмі хацелася, каб нашу працу заўважылі. І вестка пра тое, што летапіс «Астрына: гісторыя, сучаснасць, перспектывы» будзе ўзнагароджаны дыпломам I ступені ў намінацыі «Пасёлкі гарадскога тыпу» не проста ўзрадавала. Яна дала штуршок далейшай працы і паказала дзеям, што іх намаганні прынеслі вялікі плён.

Ёсць яшчэ многа белых плямаў, якія патрабуюць увагі і сваіх энтузіястаў. А яны ёсць і ў гуртку «Радзімічы» Астрынскай сярэдняй школы імя Цёткі (кіраўнік Ю.Р. Скарынка), і ў літаратурна-краязнаўчым клубе «Спадчына» Астрынскай дзіцячай бібліятэкі (кіраўнік Г.А. Сцяпанчанка). І ўсе мы шчыры дзякуй кажам Н.В. Сеніў, якая займалася дызайнам летапісу, – без яе дапамогі ён не атрымаўся б такі прыгожы!

Ганна СЦЯПАНЧАНКА,
загадчык Астрынскай
дзіцячай гарнаспякоўскай
бібліятэкі Шчучынскага
раёна

Адно з цудаў свету

Своеасаблівым гімнам гэтаму святому месцу стала кніга **Алесь Марціновіч «Серенада под сенью столетий» («Признание в любви Беловежской пушце»), якая выйшла ў 2011 годзе ў выдавецтве «Беларуская навука». Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і многіх прэстыжных літаратурных прэміяў падкрэслівае, што Белавежская пушча – месца святое, што яна праз тьсячагоддзі захавала сваю некрутанасць, дазваляе і сёння бачыць рэдкіх звяроў у натуральным для іх асяродку. І, без сумнення, святасць яе ў тым, што тут заўсёды прысутнічае тая жыватворная аўра, калі нельга не думаць пра вышыняе.**

Алесь Марціновіч, зачараваны гэтай прыгажосцю, спявае серэнаду пушчы, прынаеца ёй у любові; а паколькі сапраўдная любоў не церпіць недагаворвання, у кнізе не абдзеленыя ўвагай і некаторыя вострыя моманты з жыцця запаведнага кутка.

Кніга складаецца са своеасаблівых нарысаў, якія паслядоўна адлюстроўваюць гісторыю Белавежскай пушчы са старажытнасці да нашых дзён. Пачынаецца апавед з ледніковага перыяду, калі ў цэнтры Еўропы пасля адступлення ледніка на велізарнай тэрыторыі змяніўся клімат, стварыліся перадумовы для з'яўлення новых відаў жывёлаў і раслінаў. Калі раней у гэтых краях жылі пачорныя мядзведзі, мускусныя быкі, паўночныя алені і нават, ёсць меркаванне, маманты, то на замяну ім прыйшлі зубры, туры, бурый мядзведзь, расамахі, бабры, дзікія нізкарослыя коні – усіх і не пералічыш. Уся тэрыторыя пакрылася дрымучым лесам, гэтак месца стала ідэальным для расліннага і жывёльнага свету. Пісьменнік кампетэнтна і захапляльна расказвае пра тыя далёкія часы, калі гэтыя тэрыторыі асвойвалі людзі, як пушча дапамагала выжыць ім і шматлікім жывёлам. Асабліваю ўвагу аўтар надае зубру – незвычайнай жывёле, якая захавалася да нашых дзён.

Аўтар падкрэслівае, што цяпер у Белавежскай пушчы вядзецца належная праца па захаванні і памнажэнні яе багаццяў для наступных пакаленняў. Гэтаму садзейнічае шэраг дзяржаўных праграмаў.

Расказваецца ў кнізе і пра навуковую працу, што ажыццяўляецца ў пушчы, пра стварэнне музея, арганізацыю прыёму аичинных і замежных турыстаў, дзейнасць беларускага Дзеда Мароза і пра многае іншае. Тут нават прыведзеныя пушчанскія рэцэпты арыгінальных беларускіх страваў і гаючых напояў.

Багаце малавядомых фактаў, звестак, не даступных шырокаму колу чытачоў, робіць кнігу ўнікальнай. І ва ўсіх матэрыялах пісьменнік не хавае шчырую любоў да гэтага запаведнага кутка Зямлі. Аўтар піша натхнёна, з любовасцю і заміланнем, бо не любіць Белавежскую пушчу проста немагчыма. І ён дасягнуў сваёй мэты – перадае гэтыя пачуцці і эмоцыі нам. Было б вельмі карысна, каб гэтую кнігу займелі ўсе бібліятэкі краіны, у тым ліку і школьныя.

Міхась КАВАЛЁЎ,
г. Рагачоў

Жыццё ў мажорнай танальнасці

Серада, 15 лютага. Прыёмнік настроены на хвалю «107,4 FM». У эфіры запускаецца гульня «Кантрольная работа». Прыз – квітка на канцэрт украінскай гітарысткі Валянціны Брэвусавай, пераможцы конкурсу «Рэнесанс гітары – 2011», што адбудзецца ў нядзелю ў Гарадскім цэнтры культуры. Вось і першы ўдзельнік дазваніўся, ды толькі «экзамен» ён праваліў. Тут мяне «дзёрнула»: а што калі я паспрабую. Чаму б і не? Набіраю. Доўгія гудкі. Я ў эфіры. І – квітка ў кішэні!

Нядзеля, 19 лютага. Сонца шчыра вітае кожнага, хто трапляе ў яго абдымкі. Са стрэхаў цурчаць струменьчыкі празрыстай вады. На тварах пракожых усё часцей з'яўляюцца ўсмешкі. Гэткі сонечны дзень з яго вясеннім настроем прыемна дапаўняе думка аб канцэрце, што з хвіліны на хвіліну дасць старт. Для Валянціны гэты канцэрт не першы і не апошні ў нашай краіне. Так, да жыхароў Гомеля гітарыстка завітала ў рамках тура па гарадах Беларусі, што з'яўляецца прызам у конкурсе «Рэнесанс гітары – 2011». Здаду засталася выступленне ў Магілёве, на чарзе – мы, а затым Пінск, Мінск, Гродна і іншыя гарады.

Пачынаецца канцэрт. Валянціна крапае струны – і з-пад яе пальцаў нараджаюцца гукі, якія то срэбным гарохам рассыпаюцца па наваколлі, то лёгкімі згусткамі завісаюць у паветры, але не пакідаюць раўнадушным анікога. Дарэчы, варта адзначыць, што публіка на канцэрце прадстаўленая мужчынамі ў большай ступені, чым жанчынамі. Чым гэта можна патлумачыць? Вырашайце самі. Ды толькі пакуль выконваецца тая ці іншая кампазіцыя, кожны мае магчымасць знітавацца з музыкой і з яе дапамогай раскрыць яшчэ неспазнаныя бакі і глыбіні сваёй душы.

Здавалася б, чаму дзяўчына, якая сама можа прымаць серэнады ў свой гонар, выбрала такі інструмент? Як распавядае сама Валянціна, у дзяцінстве яна наведвала тэатральную студыю, якая пасля была расфармаваная. Такім чынам Валянціна трапіла ў музычную школу. «Бацькі вырашылі, каб я спявала пад гітару. Дагэтуль і спяваю», – усміхаецца гітарыстка. Спяваў Валянціны нам пачуць не давялося, але граць у яе, трэба прызнаць, атрымліваецца вельмі добра.

Выкарыстоўваючы пад час ігры такія тэхнікі, як тэпінг, слэп, тамбурын, Валянціна жыва малюе перад намі вобразы, што закладзеныя аўтарам у тую ці іншую кампазіцыю. Момент – і перад намі кубінскі пейзаж з дажджом, у наступ-

ную хвіліну сэрцы ўжо адстукваюць іспанскія рытмы. Па словах Валянціны, як для конкурсаў, так і для выступленняў яна стараецца падбіраць творы папулярных класікаў, вельмі падабаецца ёй іспанская музыка. Наяўнасць прагі да «гарачых» кампазітараў не менш «гарачай» музыкі відавочная. Парагвай на канцэрце прадставіў Аўгустын Піа Барыяс, Мексіку – Мануэль Пансэ, Кубу – Леа Брауэр, Іспанію – Хаахін Турына.

Натхненне гітарыстка чэрпае з музыкі і вершаў. Любіць пачытаць «апошняя паэта вёскі» С. Ясеніна, рэвалюцыянерку слова М. Цвятаева. У свой час Леа Брауэр заўважаў, што галоўнае ў яго музыцы – яе банальнасць. Таму творы кампазітара і ўтрымліваюць тэхнікі розных накірункаў, утвараючы, тым не менш, суцэльны вобраз. Выкананне музыкі Валянцінай не розыходзіцца з гэтым значэннем кампазітара. Кожны прысутны праз яе ігру змог адчуць на сабе спектр эмоцыяў з гамай разнастайных асацыяцыяў. Гледачы, атрымаўшы станоўчы зарад ад ігры Валянціны, неўзабаве пачынаюць падцявацца да яе, каб сфатаграфавалі ці ўзяць аўтограф. Фінальны акорд сваім выступленнем ставяць Ігар Шопын і яго вучні.

Так, дзень насамрэч выдаўся на славу: пачулі і адчулі шмат. Рабіць жа разнастайным адчуце – гэта ўжо асабістая справа кожнага. Валянціне ж хочацца пажадаць натхнення, росту і ўздыму, жадання пакараць новыя вяршыні і простага людскога шчасця.

Вялікі дзякуй радыёхвалі «107,4 FM» за такія гульні і, адпаведна, за магчымасці, якія прадастаўляюцца.

Марына
ДАВІДЗЮК,
г. Гомель

Царства красак і фарбаў
У Раўбічах, што непадалёк Мінска, у музеі традыцыйнага народнага мастацтва праходзіць выстаўка хустак Паўлавапасадскай мануфактуры. У адносна невялікай зале размясціліся такое буйства кветак, што падаецца – з зімовай вуліцы трапіў у летні сад. Бо кветкавы арнамент – традыцыйны для гэтых расійскіх вырабаў.

Здавен знакамітыя хусткі і шалі траплялі і на беларускія землі. Іх прывозілі з Масквы як дарагі падарунак, па іх спецыяльна выпраўляліся, каб набыць у пасага дзяўчыне. І фарсілі нашыя бабулі, прабабулі, прапра... у прырэзтых яркіх уборах у святочныя дні. А ў некага, бадай, захоўваліся і да нядзюняга часу. Для суседняй жа дзяржавы яны сталі адным з тых прадметаў, што цяпер называюцца модным словам «брэнд».

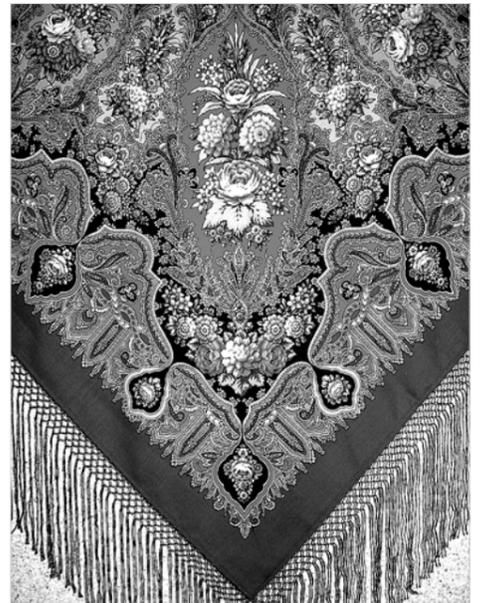
Вядомая сёння на цэлы свет мануфактура пачынала гісторыю яшчэ ў 1795 г. як фабрыка па выпуску шоўкавых хустак, якую адкрыў сялянін Іван Лабзін. У сярэдзіне XIX ст. ягоны праўнук Якаў Лабзін з кампаньёнам Васіліем Гразновым пачалі вырабляць ваўняныя хусткі з шматфарбным набіўным малюнкам, а ў 1853 г. яны заснавалі «Гандлёвы дом пад фірмай "Якаў Лабзін і Васілій Гразноў"», які гандляваў па ўсёй Расійскай імперыі і за яе межамі. Праз паўтара стагоддзя, у 1999 г., Гразноў быў кананізаваны Рускай праваслаўнай царквою як мясцовашануемы святы Праведны Васілій Паўлавапасадскі.

Да 1980-х гг. малюнак набіваўся (друкаваўся) з дапамогаю ручных драўляных і металічных шаблонаў, а ў наш час праца часткова механізаваная. Ды гэта не

зніжае мастацкай вартасці вырабаў. Бо ніякая ж машына не здольная замяніць фантазію чалавека ў прыдумванні сюжэта і кампазіцыі хусткі, падборы каларыстыкі. А на дэкор уплывала народнае разуменне прыгажосці, густ людзей; стыль арнаментальнага склаўся ў другой палове XIX ст. пад уплывам эпохі гістарызму. Асноўнаю ж ідэяй таго часу была павязь чалавека з жывой прыродаю, адсюль – і ўсеагульнае захапленне дэкорам з кветак. Гэтыя тэндэнцыі, дарэчы, сталі штуршком і для іншых промысловых цэнтраў, прыкладам, у Жоставе.

Сёння ў Паўлавым Пасадазе вырабляюць блізу 200 відаў хустак, шалей і паланцаў з шоўку і воўны (скарываюцца мерыносава

танкарунная), нават з ваўны. Край традыцыйнай квадратнай хусткі часта аздабляецца шоўкавымі або ваўнянымі махрамі. Вырабы паўлавапасадскіх майстроў захоўваюцца ў буйных расійскіх музеях, іх з задавальненнем скарыстоўваюць сучасныя расійскія мадэльеры, як і 100–150 гадоў таму, яны атрымліваюць прэстыжны ўзнагароды ў Расіі і за мяжою. Сучасная «Паўлавапасадская хусткавая ма-

нуфактура» аднесена да народных мастацкіх промыслаў.

...Хусткі з Паўлавага Пасада – прырэзты, яркія. «А ўсё дзеля таго, – ужо здаўна тлумачыць іх стваральнікі, – каб хлопец мог пабачыць дзяўчыну, якая ідзе аж на другім баку ракі». Такія вырабы і прадстаўлены на выстаўцы. А таксама можна пабачыць малюнак-загадкі будучыя вырабаў, хусткі з сюжэтамі, прысвечаныя роднаму гораду майстроў,

«Жыццё Св. Праведнага Васілія Паўлавапасада»
(аўтар В. Зубрыцкі)

жыццю святога Васілія Паўлавапасада, сталіцы Расіі, казкам Пушкіна.

Пабачыць царства красак і фарбаў у Раўбічах можна да 1 красавіка. Якраз да першых вясновых кветак на нашых клумбах і ў лясах.

Уладзімір
ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

Традыцыі і сучаснасць

Першы альбом фальклорнага гурту «Госьціца» пад кіраўніцтвам Ларысы Сімаковіч («Пералёт-трава», 2004) надзвычай цёпла сустрэла беларуская прэса замежжа і метраполіі. Ужо тады гэта быў міжнародна прызнаны калектыў, але ніхто й не прадбачыў, што пазней у свет выйдуць і больш раннія яго студыйныя напрацоўкі, якія пакажуць новыя грані самавыяўлення музыкай. І вось у другі альбом «...І куды ўсё падзелася?» увайшлі запісы дзіцячых эксперыментальнай спадарыні Ларысы ў перыяд 1986–2005 гг.

Музыка без музыкі, затое вакалы!..

«Госьціца» – «...І куды што падзелася?», Мн., 2011, «БМАgroup»

З дзіцячай музыкай у нас насамрэч вялікая нястача: наўскідку прыгадваю толькі падвойны «Дзіцячы альбом» Сідаровіча з Матафонавай і пару-тройку рэлізаў Вайццюшкевіча («Цацачная крама», «Анёлка», «Калыханкі»). А попыт жа на гэты раздзел музыкі стабільны. І, ведаючы таленавітую працу Ларысы Сімаковіч з дзецьмі ў жанры народнай песні (якім цудоўным метал-вакалістам стаў яе сын Ян Жанчак, як незабыўна адзначыліся ў зорным супольным праекце «Сьвяты вечар'2000» Жэня Любец і Валерыя Валадзько), чакалася й самастойныя рэлізаў. І ён выйшаў. Дый не бяда, што атрымаўся архіўным. Мо нават тым ён і надзвычай цікавы.

Некаторым запісам амаль 30 гадоў. Уяўляецца, кім паспелі стаць дзеці, запісанья на дыску? Напрыклад, я сам памятаю маленькую дзяўчынку Радусю Вячорку, дачку вядомага мовазнаўцы і грамадскага дзеяча Вінцука Вячоркі і музычнага менеджара Арыны Вележ. Мо і не трапіла Радуся ў вялікі шоўбіз, але кранальна гучыць ейны запіс 1986 года песні «Каровачка мая»:

*Каровачка мая,
не хадзі ты адна,
Хадзі чарадою,
як рыба з вадою.
– Добры дзень, лясок!
– Здарой, пастушок!*

*Ганю табе свае кароўкі
на раннія
росы, каб малака давалі.
Мае каровачкі каля
дубровачкі,
Мае свіначкі каля асіначкі,
Мае козачкі каля лозачкі,
Мае авечачкі каля рэчачкі.*

Ну, пра лёс Яна Жанчак мы ўжо казалі, але цікава паслухаць ягоныя запісы за паўтара-два дзясятка гадоў перад тым («Ездзіла Каляда з канца ў канец», «Кукарэку, пятах, кукарэку!», «Як пайду з кута па лаўках», «Весьлялоць-весьлялоць»). Нямала на дыску й іншых знакамітых імёнаў ці іх нашчадкаў: Глона Афанасьева («Стуку-стуку, таўкачыкі»), Алясь Жура («Вясна "на гудку"...»), Дарка Турбіна («Ой, ляцела сойка»), Ксюта Лапцёнак («Ой рана на Івана»), Наста Саўчанка («Добры вечар таму»), Міхась Лыцін («Веснавыя дудкі»), Жана Аксёнчыкава («Я скакала-

плясала»). Адно шкада, што не ўсе імёны (асабліва, як уладальнік надзвычайнага таленту ў песні «Пайшлі бабы-дзеўкі») захаваліся!

А ў спеўны гурток Таццяны Пладунай («Каляда», «А ў борку-борку», «Дай ува гародзе», «Па вуліцы па шырокай», «Ой на Вялікадзя») хадзіла колісь нават мая дачка. Дый у кнігу «222 альбомы беларускага року» Таццяна трапіла як лідар гурту

«Верас». Разам з кіраўніцай «Госьціцы» Л. Сімаковіч («Вір-вір, калодзеж», «А мы на Масленку», «Ішла русалка сялом») яна стварыла «дарослы» гук гэтага «дзіцячага» альбома.

Дзіцячыя спевы беларусаў – гэта ж насамрэч не «Взвейтес кострамі, синіе ночі». Каб выхаваць паўнавагасных грамадзянаў сваёй краіны, якія не толькі ўказы паслухмяна выконваюць, але й жывуць у гармоніі з прыродай, шануюць продкаў і клапацяцца пра нашчадкаў, варта навучыць іх слухаць і чуць сакральны змест спрадвечнага нашага фальклору. А гэта лягчэй удаецца праз удзел юных беларусаў у сакральным жыцці песні. Узорны прыклад для сучаснікаў і нашчадкаў назапасіў фальклорны гурт «Госьціца» акурат у гэтым архіўным рэлізе працягласцю ажно каля гадзіны (35 трэкаў). І калі ў рэцэнзіях на першы альбом калектыву я казаў у дачыненні іхняй творчасці пра новы век (new age) фальклору, дык тут, бадай, можна смела казаць пра першакрынічную аўтэнтычнасць гэтай музыкі.

Як піша Б. Жанчак у сваёй паэтычнай прадмове да выдання, «Госьціца» адкрывае роднага прасторы:

*...той звичны,
той адзіны збег,
якім зямля з табой*

*гаворыць,
чым ачышчаюцца палі,
зубчасты лес,
над вёскай бусел –
гучанне роднай Беларусі,
ад продкаў дадзенай сям'і.*

Не ад першага пагляду, але надзвычай пераканаўча перадае ўсе кантэксты гэтага альбома ягоная мастацкая аздоба: калі вы ўсё яшчэ ўспрымаеце фальклор як «архаічныя пестні нашых бабушэк», дык другі альбом гурту «Госьціца» дорыць вечную маладосць фальклору з ейнай няўрымслівасцю, запалам і энергетыкай.

*Вітайт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык*

З канца нашага агарода, з самага высокага яго боку, у далёкім ужо дзяцінстве я любіў глядзець на купал капліцы, якая знаходзілася за кіламетр ад маёй Кайшоўкі – вялікай вёскі, расцягнутай уздоўж рэчкі Бахоны, што ўпадае ў Сэрвач.

Пабудаваная на невялікім па плошчы, але прыкметна ўзвышаным пагорку, капліца была бачная не толькі з Кайшоўкі, але і з іншых навакольных вёсак. Унізе, метраў за сто ад яе, знаходзіўся прыгожы і багаты двор памешчыцкага маёнтка. Бацька расказваў, што належаў ён царскаму генералу. У ім у пачатку мінулага стагоддзя ён, 10-гадовы хлопчык, служыў пастушком. Калі аднойчы яго змарыў сон, гусі ўвайшлі ў авёс і добра патапталі, за што ён быў збіты ўпраўляючым маёнтка.

Маё і маіх аднагодкаў пасляваеннае дзяцінства было звязанае з наваколлем Кайшоўкі, што ў Карэліцкім раёне. Па берагах ракі Сэрвач у Першую сусветную вайну праходзіла лінія фронту. Супрацьстаянне дзвюх арміяў вялікіх дзяржаваў доўжылася цягам трох з паловай гадоў (1915–1918). На гэтым участку фронту немцы пабудавалі магутную абарончую лінію з сістэмай жалезабетонных дотаў, траншэяў, драцяных заградаў, акупаў і пад'язных шляхоў. Немалая колькасць іх захавалася да сёння...

Былі першыя пасляваенныя гады Вялікай Айчыннай. Мы, 8–10-гадовыя хлапчкі, пасля школы і па нядзелях увесь час бавілі ў акопах і дотах. Займаліся, як сёння казалі б, скарбашукальніцтвам. Адкопвалі патроны, нават бляшанкі з мясных кансервамі. З патронаў здабывалі порах для самаробных «стрэльбаў», або кідалі ў вогнішча ды хаваліся – чакалі выбухаў. Знаходкі гэтыя добра захаваліся ў зямлі, праляжаўшы амаль 40 гадоў.

Тут жа знаходзілася і капліца, ацалела ў дзвюх войнах. У тую, першую, усе вёскі, што былі ў паласе супрацьстаяння, згарэлі дашчэнту.

Увесну капліца патанала ў кустах бэзу. Ён тут рос асабліва, у вёсцы такога не было. Буйныя гронкі ярка-бэзавага і белага колераў як коўдрай пакрывалі ўсю прастору вакол будынка. Уваход у капліцу закрываўся цяжкімі дубовымі дзвярыма. Унутр уваходзілі мы толькі з больш доўгаслымі сябрамі. На першым узроўні васьмікантавага памяшкання была пустая зала, дзе здзяйснялася касцельная служба, з правага боку, каля сцяны, прыступкі вялі ўніз, у другі ўзровень, дзе былі ўладкаваны нішы для пахаванняў, зачыненыя вертыкальнымі плітамі. Мне запомнілася, што на некалькіх пахаваннях былі напісаныя імёны лацінкай, якую ніхто з нас тады яшчэ не ведаў.

Было страшна, і пераадолець страх нікому не ўдавалася. Ён з'яўляўся ўжо пры падыходзе да капліцы, калі трапляеш у асяроддзе непраходных зарасцяў бэзу, куды не прабіваліся сонечныя промні, заўсёды стаяў паўзмрок, веяла холадам нават у гарачае надвор'е. Пры самым уваходзе, перад дзвярыма, быў пахаваны камандзір партызанскага атрада імя Першага Мая Мікалай Сяргеевіч Заруднеў, які загінуў 9 верасня 1942 года ў баі з паліцыяй. Гэтая магіла таксама ўзмацняла пачуццё страху.

Не ведаю чаму, але мяне заўсёды цягнула да гэтага месца. Увесну, калі квітнеў бэз, мая старэйшая сястра часам пасылала мяне па букет. Аднойчы давалося ісці аднаму. Перш чым наламаць галінкі, я вырашыў прачытаць напісанае на дашчанай пірамідзе, усталяванай на магіле Заруднева. Туды вяла вузенькая сцяжынка-калідор з галінак бэзу даўжынёй метраў дзевяць. Калі прайшоў іх, аслупняеў. Перад уваходам у капліцу былі раскіданыя вынятыя з цынкавых трунаў парэшткі трох ці чатырох чалавек. Перада мною ляжалі не шкілеты або асобныя чалавечыя косці, а як разумею сёння, забальзамаваныя муміі, якія захаваліся настолькі добра, што ў першыя імгненні нагадвалі жывых. Прыгледзеўшыся і пераадолюючы страх, я ўбачыў, што замест адзенага захаваліся толькі матэрыял, які ўтвараў абалонку муміі. Да гэтага часу перад вачыма стаяць доўгія і пышныя валасы вакол твару жанчыны. Яны былі сівымі. Не памятаю, ці прынёс я дадому бэз. Пачуццё страху гнала мяне з гэтага месца.

Даўно прайшлі дзіцячыя гады. Ужо дарослым мне даводзілася бываць каля капліцы. Іншы раз нават заходзіў на кароткі час з тым жа адчуваннем, што і ў дзяцінстве. Ужо не было дзвярэй, ад удару маланкі згарэў дах, у сярэдзіне – падлога засыпаная смеццем, парэшткі Заруднева перапахаваны на вайсковых могілках у вёсцы Цырын. Але па-ранейшаму квітнеў бэз...

(Заканчэнне на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Пазней пра маёнтка і капліцу я распавядаў свайму сыну. На многія яго пытанні ў мяне не было адказаў. Ад людзей чуў, што маёнтка належаў сумнавядомаму расійскаму генералу Рэненкампу, што вандалам, які здэкаваўся з магілаў, быў прышлы пастух Колька, які па вайне застаўся ў вёсцы, што пасля гэтага ён дрэнна скончыў... Часта намерваўся калі-небудзь даведацца: хто быў пахаваны ў капліцы, хто быў гэты генерал – уладальнік маёнтка Сэрвач, ці былі пахаваныя по-тым парэшткі.

Значна пазней, калі пісаў гісторыю вёскі Кайшоўка і яе наваколля, калі вывучаў дакументы ў нашых і замежных архівах, даведаўся гісторыю, што адкрыла таямніцы.

Сэрвачкая капліца была пабудаваная ў 1851 годзе на месцы старой драўлянай Ганнай Восіпаўнай з Рэйтанаў, удавой памерлага ў 1844 годзе Антона Ануфрыевіча Несялоўскага. Капліца была прыпісаная да касцёла Святой Ганны, што захаваўся і сёння працуе ў вёсцы Варонча Карэліцкага раёна. У капліцу былі перанесеныя труны пахаваных у крыпце Варанчанскага касцёла апошняга наваградскага ваяводы Іосіфа Несялоўскага і яго жонкі Кацярыны. І. Несялоўскі па спадчыне валодаў маёнткам Варонча і Сэрвач. Апошняя да яго перайшла ад вядомых асветнікаў, мемуарыстаў Маскевічаў, ураджэнцаў вёскі Сэрвач.

Але ўсё па парадку.

Іосіф Несялоўскі (1728–1814) паходзіў з мясцовасці Несялова ў Польшчы. Пачынальнікам дынастыі лічаць Самуэля (пам. 1690) – сына Крыстафа. Самуэль меў двух сыноў: Казіміра (каля 1676 – па 1752) і Адама (? – 1744). Казімір быў кашталінам смаленскім і старастам цырынскім, а Адам – харужым войскаў літоўскіх. Ад шлюбу з Тэафіліяй дэ Раес (памерала ў 1745 г.), дачкі Генрыка, падчашага віцебскага, удавы Яна Войны, падчашага наваградскага, меў адзінага сына Адама (1719–1745), у якога быў сын Ануфрый (каля 1740 – ?). Сынам Ануфрыя стаў будучы ўладальнік маёнтка Сэрвач Антон Ануфрыевіч Несялоўскі (1788 – 1847).

Будучы ваявода наваградскі Іосіф Несялоўскі быў сынам Адама (? – 1744), брата Казіміра.

Кар'ера Іосіфа складвалася ўдала: пасол на соймы ў Варшаве, дэпутат Трыбунала ВКЛ, маршалак Скарбавага Трыбунала ВКЛ, стараста цырынскі, прэнскі і прапойскі, падкаморы наваградскі, чашнік ВКЛ, кашталіян наваградскі.

Атрымаў ад свайго дзядзькі Казіміра-Ігнаці (каля 1676 – 1752) у спадчыну маёнткі Сэрвач з Любанічамі, Варончу з Альшанамі і Бабонейкай, Жухавічы і інш.

У 1756 г. ён упершыню абіраецца на агульнадзяржаўны сойм ад Наваградскага ваяводства. З пачатку 1760-х гг. – нязменны прыхільнік партыі Чартарыйскіх, якая выступала за карэнныя рэформы, ад яе быў дэлегатам на Ковенскіх сейміках. На шляху ў Коўна ледзь не стаў ахвярай змовы прыхільнікаў Радзівілаў. Для І. Несялоўскага гэты драматычны канфлікт скончыўся выбраннем у 1762 г. дэпутатам Трыбунала ВКЛ. На пасяджэннях Трыбунала ВКЛ яго абралі маршалам Скарбавага Трыбунала. 6 верасня 1764 г. ён першым з наваградскай шляхты падпісаў згоду на абранне Станіслава Аўгуста каралём Рэчы Паспалітай. Пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай у 1772 г. адмовіўся даць прысягу на вернасць Расіі, таму страціў староства Прапойскае і Пронскае.

У час Барскай канфедэрацыі (1768–1772), як прыхільнік групы Чартарыйскіх, не прыняў у ёй удзелу і пацвердзіў сваю прыналежнасць да караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага. 17 красавіка 1773 г. паводле рэкамендацыі князя Аляксандра Ябланоўскага Іосіф Несялоўскі прызначаецца ваяводам наваградскім – дваццаць сёмым і апошнім. У 1795 г. Рэч Паспалітая страціла незалежнасць і на 123 гады ўвайшла ў склад Расійскай імперыі.

На экстраардынарным Варшаўскім сойме ў 1773 г. ваявода Іосіф Несялоўскі даў згоду на стварэнне камісіі для вядзення перамоваў, выпрацоўкі ўмоваў міру і вызначэння межаў з Расіяй, Прусіяй і Аўстрыяй. 17 мая 1773 г. як член гэтай камісіі паставіў свой подпіс пад трактатам першага падзелу Рэчы Паспалітай. У 1775 г. выбіраецца членам камісіі па разборы езуіцкіх маёнткаў і камісіі над шпіталямі ў Кароне і Літве. На ардынарным Варшаўскім сойме ў 1776 г. ён падпісаў Акт Генеральнай канфедэрацыі. На соймах 1780, 1784, 1786 г. тройчы абіраўся соймавым суддзём. Пад час працы Чатырохгадовага Гродзенскага сойма І. Несялоўскі падпісаў 7 кастрычніка 1788 г. Акт Генеральнай канфедэрацыі, 23 снежня таго ж года быў абраны членам Ваеннай камісіі Рэчы Паспалітай.

(Працяг будзе)

Сакавік

6 – «Мастацкая літаратура» (Мінск; 1972), выдавецтва, створанае на базе рэдакцыі мастацкай і дзіцячай літаратуры выдавецтва «Беларусь» – 40 гадоў з часу заснавання.

7 – Усевалад Сцяпанавіч Фальскі (1887–1924), беларускі грамадска-палітычны, дзяржаўны і культурны дзеяч, акцёр, адзін з стваральнікаў беларускага прафесійнага тэатра – 125 гадоў з дня нараджэння.

10 – Ткачоў Міхаіл Аляксандравіч (1942–1992), беларускі археолаг, вучоны-медывявіст, грамадска-палітычны дзеяч – 70 гадоў з дня нараджэння.

11 – Аляксандр Уладзіміравіч Прушынскі (1887, Мінскі р-н – 1920), пісьменнік, драматург, публіцыст, дзеяч нацыянальна-вызваленчага руху – 125 гадоў з дня нараджэння.

11 – Крашэўскі Каятан (1827–1896), пісьменнік, кампазітар, астраном-аматар – 185 гадоў з дня нараджэння.

14 – Малчанаў Павел Сцяпанавіч (1902–1977), акцёр, народны артыст Беларусі, народны артыст СССР – 110 гадоў з дня нараджэння.

21 – Стрыйкоўскі Мацей Станіслаў (1547 – каля 1590 ці 1593), польскі гісторык, храніст, паэт, аўтар першай друкаванай гісторыі ВКЛ «Хроніка польская, літоўская, жамойцкая і ўсяе Русі» (1582) – 465 гадоў з дня нараджэння.

25 – Радзівіл Альбрэхт (1717, Дзятлава – пасля 1790), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ, генерал-маёр войска ВКЛ – 295 гадоў з дня нараджэння.

28 – Каўка Аляксей Трафімаіч (1922, Бярэзінскі р-н), пісьменнік, журналіст, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

31 – Брэжга Баляслаў Рычардавіч (1887–1957), археолаг, палеограф, археограф, філолаг, даследчык беларускай культурнай спадчыны – 125 гадоў з дня нараджэння.

Фота: Мікалай Шывава

Сябры!

Наступны нумар
нашай газеты выйдзе
16 сакавіка
гэтага года.

Сустрэнем вясну
разам!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАДРЫГАЛ [франц. madrigal, італьян. madrigale ад пазналац. matricale (ад лац. mater маці)] – невялікі інтымна-жартоўны верш, што змяшчае ў сабе камплімент, найчасцей адрасаваны жанчыне. Вытокі бярэ з народнай паэзіі, з песень італьянскіх пастухоў, з XIV ст. вядомы ў прафесійнай паэзіі (Ф. Петрарка, Дж. Бакача). У XVIII – пач. XIX стст. пашыраны жанр альбомнай лірыкі. Прыклад мадрыгала ў беларускай паэзіі – верш М. Багдановіча «Буду сніць і днямі, і начамі». Адзнакі яго можна сустрэць і ў іншых аўтараў, напрыклад, у вершах Ф. Багушэвіча «Каб я мог напісаць тое, што ў думцы...», М. Танка «Касмічна-альбомнае».

МАДУЛЬЁН, мадыльён (франц. modillion ад італьян. modiglione) – архітэктурная дэтал тыпу кранштэйна, якая падтрымлівае вынасную пліту ўвянчальнага карніза, пераважна ў ордэрнай архітэктуры. Часам адыгрывае дэкаратыўную ролю (на будынку былой мужчынскай гімназіі ў Гомелі і інш.).

МАЖАРЫ, драбіны – грузавая чатырохколавая павозка з бакавымі драбінамі для коннай ці валавой запражкі. Лакальныя назвы кары, мажы. Паводле пісьмовых крыніцаў, на беларускіх землях вядомая з XVI ст. У сялянскіх гаспадарках бытвала дыяхронна і непаўсюдна: у некаторых раёнах Падняпроўя і Цэнтральнай Беларусі – толькі з пач. XX ст. Паводле

Мадульён

спосабу злучэння прырэдняй і задняй частак (ходаў) падзяляліся на развадныя і неразвадныя. У развадных прырэдні і задні хады маглі развадзіцца на неабходную адлегласць – для транспартоўкі лесу. У сялянскай гаспадарцы, асабліва на захадзе Беларусі, развадныя мажары выкарыстоўвалі для перавозкі снапоў, сена, штучных і сыпкіх грузаў. Для сыпкіх грузаў бакавыя драбіны здымалі з ручак і на іх месца ставілі драўляныя шчыты або спецыяльныя кош ці палукашак. Мажары неразвадныя (рэды, рэдалі) мелі

нерухомую (глухую) сувязь прырэдняга і задняга хадоў, якія злучаліся жэрдкай-трайнёй (звычайна развадзена на заднім канцы і з выгінам уперадзе) і брускамі-ляжэйкамі, што мацаваліся па краях падушак і служылі асновай крацістага кузава. Апошні часцей меў высокія барты, што ўтваралі замацаваныя на ручках шырокія (да 1 м і болей) драбіны; яны былі больш зручнымі пры перавозцы снапоў, саломы, сена. Неразвадныя мажары былі больш пашыраныя на ўсходзе Беларусі. На Палессі бытавалі вузкія (каля 0,8 м), зручныя пры яздзе па лясных дарогах. Часам яны мелі вялікія і шырокія колы, лепш прыстасаваныя да бездарожжа. Бакавыя драбіны мажараў у сялянскай гаспадарцы зімой выкарыстоўвалі ў абарах і хлявах як перакрыццё на гарышчах ці як яслі для сена. Як і калёсы, мажары ў пач. XX ст. ззналі эвалюцыю: палешчанія іх эксплуатацыйныя якасці, шэраг драўляных элементаў (восі, шворан, падгерац, аглоблі, атосы і інш.) замененыя на жалезныя. У сельгасвытворчасці мажары выкарыстоўваюцца і ў наш час.

Мажары ў сядзібе ў в. Чалаўцы, Лунінецкі раён, 1926 г.